

Jozef Výrost, Ivan Slaměník, Eva Sollárová (Eds.)

Sociální psychologie

Teorie | Metody | Aplikace

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Sociální psychologie : teorie, metody, aplikace / Jozef Výrost, Ivan Slaměník, Eva Sollárová (eds.). --
Vydání 1.. -- Praha : Grada, 2019. -- 759 stran. -- (Psyché)

Anglické resumé

Částečně přeloženo ze slovenštiny. -- Obsahuje bibliografie a rejstříky

ISBN 978-80-247-5775-9 (vázáno)

* 316.6 * (048.8:082)

- sociální psychologie
- kolektivní monografie

316.4/.7 - Sociální interakce. Sociální komunikace [18]

Jozef Výrost, Ivan Slaměník, Eva Sollárová (Eds.)

Sociální psychologie

Teorie, metody, aplikace

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

prof. PhDr. Jozef Výrost, DrSc., PhDr. Ivan Slaměník, CSc., prof. PhDr. Eva Sollárová, CSc. (Eds.)

SOCIÁLNÍ PSYCHOLOGIE

Teorie, metody, aplikace

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400
www.grada.cz
jako svou 7257. publikaci

Recenzovali

doc. PhDr. Eva Letovancová, PhD.
doc. PhDr. Iva Poláčková Šolcová, PhD.

Kapitoly:

oddíl A – 3, 4, 6, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 18
oddíl B – 2, 3, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14
oddíl C – 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 13, 14, 15, 16, 20, 22, 23, 24, 25
ze slovenštiny přeložil PhDr. Ivan Slaměník, CSc.

Odpovědná redaktorka Helena Varšavská
Sazba a zlom Milan Vokál
Návrh a zpracování obálky Antonín Plicka
Počet stran 760
Vydání 1., 2019

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

© Grada Publishing, a. s., 2019

ISBN 978-80-271-2998-0 (ePub)
ISBN 978-80-271-2997-3 (pdf)
ISBN 978-80-247-5775-9 (print)

Seznam spoluautorů:

- prof. PhDr. Viera Bačová, DrSc., Ústav experimentálnej psychológie Centra spoločenských a psychologických vied SAV Bratislava
- Mgr. Katarína Baňasová, PhD., Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva UKF Nitra
- doc. PhDr. František Baumgartner, CSc., Filozofická fakulta OU Ostrava
- Mgr. Lukas Blinka, PhD., Fakulta sociálnych štúdií MU Brno
- doc. PhDr. Božena Buchtová, CSc., Ekonomicko-správni fakulta MU Brno
- PhDr. Ing. Marek Dobeš, PhD., Spoločenskovedný ústav Centra spoločenských a psychologických vied SAV Košice
- Mgr. Denisa Fedáková, PhD., Spoločenskovedný ústav Centra spoločenských a psychologických vied SAV Košice
- doc. PhDr. Miroslav Frankovský, CSc., Fakulta manažmentu PU Prešov
- doc. Mgr. Sylvie Graf, PhD., Psychologický ústav AV ČR Brno
- doc. PhDr. Júlia Halamová, CSc., Fakulta sociálnych a ekonomických vied UK Bratislava
- PhDr. Daniela Haubertová, Krizové centrum Jihlava
- Mgr. Daniela Husovská, PhD., Centrum špeciálno-pedagogického poradenstva Košice
- Mgr. Lucia Ištoňová, PhD., Spoločenskovedný ústav Centra spoločenských a psychologických vied SAV Košice
- prof. PhDr. Jaromír Janoušek, DrSc., Filozofická fakulta UK Praha (†)
- Mgr. Iveta Jeleňová, PhD., Fakulta verejnej správy UPJŠ Košice
- Mgr. Michal Kentoš, PhD., Spoločenskovedný ústav Centra spoločenských a psychologických vied SAV Košice
- prof. PhDr. Ladislav Lovaš, CSc., Filozofická fakulta UPJŠ Košice
- PhDr. Josef Lukas, PhD., Pedagogická fakulta MU Brno
- prof. PhDr. Petr Macek, CSc., Fakulta sociálnych štúdií MU Brno
- doc. PhDr. Margita Mesárošová, CSc., Filozofická fakulta UPJŠ Košice
- prof. PhDr. Ol'ga Orosová, CSc., Filozofická fakulta UPJŠ Košice
- Mgr. Radka Petrvalská, PhD., Hotelová akadémia Košice
- prof. PhDr. Jana Plichtová, CSc., Fakulta sociálnych a ekonomických vied UK Bratislava
- Mgr. Lucia Pružinská, Sozial- und Rückkehrberatung, Caritas-Wien
- PhDr. Ivan Slaměník, CSc., Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva UKF Nitra
- prof. PhDr. Tomáš Sollár, PhD., Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva UKF Nitra
- prof. PhDr. Eva Sollárová, CSc., Pedagogická fakulta UMB Banská Bystrica
- prof. PhDr. Mojmír Svoboda, CSc., Filozofická fakulta MU Brno
- prof. PhDr. David Šmahel, PhD., Fakulta sociálnych štúdií MU Brno
- Mgr. Martina Šmahelová, Fakulta sociálnych štúdií MU Brno
- Mgr. Jana Turzáková, PhD., Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva UKF Nitra
- prof. PhDr. Tomáš Urbánek, CSc., Psychologický ústav AV ČR Brno
- doc. PhDr. Zdeněk Vojtíšek, ThD., Husitská teologická fakulta UK Praha
- prof. PhDr. Jozef Výrost, DrSc., Spoločenskovedný ústav Centra spoločenských a psychologických vied SAV Košice
- PhDr. Alena Zel'ová, CSc., Katedra inžinierskej pedagogiky TU Košice (†)

Obsah

Předmluva..... 18

ODDÍL A TEORIE SOCIÁLNÍ PSYCHOLOGIE

Část I.

Předmět a historie sociální psychologie

1. Předmět a místo sociální psychologie
v systému věd 24
Jozef Výrost, Ivan Slaměník
 - 1.1 Milníky na cestě ke konstituování
sociální psychologie 24
 - 1.2 „Rodiče“, „sourozenci“ a „děti“
sociální psychologie 25
 - 1.3 Vývojová období a vývojové úlohy
sociální psychologie 27
 - 1.4 Sociální psychologie a její self-concept:
reflexe předmětu vědní disciplíny 30
 - 1.5 Od hraniční disciplíny přes
interdisciplinaritu k transdisciplíně... 32
Souhrn 33
Literatura 34
2. Historie sociální psychologie 36
Alena Zelová
 - 2.1 K pramenům – myšlenkové zdroje
sociální psychologie 36
 - 2.2 Období rozvoje sociálněpsychologic-
kých výzkumů a teoretických koncepcí 37
 - 2.3 Období pochybností 39
 - 2.4 Sociálněpsychologická reflexe
postmoderního světa 40
 - 2.5 Na prahu třetího tisíciletí 41
 - 2.6 Sociální psychologie v Čechách
(Československu) 43
Souhrn 44
Literatura 44
3. Socializace 47
Eva Sollárová
 - 3.1 Socializace jako pojem 47
 - 3.2 Kultura, společnost a osobnost 48

- 3.2.1 Kultura 48
- 3.2.2 Kulturní a společenská
podmíněnost člověka 48
- 3.2.3 Společnost a osobnost 49
- 3.3 Sociální učení 50
 - 3.3.1 Teorie sociálního učení
J. Rottera 50
 - 3.3.2 Teorie sociálního učení
A. Bandury 50
- 3.4 Genderová socializace 52
- 3.5 Činitelé socializace 53
 - 3.5.1 Rodina, škola a vrstevnické
skupiny 53
 - 3.5.2 Masmédia 54
- 3.6 Etnicko-rasová socializace 56
Souhrn 56
Literatura 57

Část II.

Jedinec a sociální chování

4. Sociální psychologie osobnosti 60
Jozef Výrost
 - 4.1 Stručně z historie 60
 - 4.2 Sociální psychologie a psychologie
osobnosti 62
 - 4.3 Problém stability osobnostních
charakteristik 63
 - 4.4 Problém struktury osobnosti 65
 - 4.4.1 Pětifaktorový model struktury
osobnosti (Big Five) 65
 - 4.4.2 Struktura interpersonálních
osobnostních rysů 66
 - 4.4.3 Vztahy modelu interpersonálních
rysů a modelu struktury rysů
osobnosti 68
 - 4.5 Místo závěru: osobnost jako integrace
vrozeného a získaného 69
Souhrn 69
Literatura 69
5. Sebereflexe a vztah k sobě samému (self) .. 74
Petr Macek
 - 5.1 Specifičnost jáské zkušenosti 74
 - 5.1.1 Subjektivnost a jedinečnost 74

5.1.2	<i>Dvojakost jáství</i>	75	6.2.3	<i>Teorie sociální identity a etnolingvistická teorie identity</i> . . .	94
5.2	Já jako subjekt činnosti, poznávání a prožívání	75	6.2.4	<i>Procesy konstruování identity</i> . . .	95
5.2.1	<i>Základní charakteristiky činného já</i>	75	6.2.5	<i>Integrovaná teorie identity v psychologii</i>	96
5.2.2	<i>Selektivní vědomí a pozornost</i> . . .	75	6.2.6	<i>Postmoderní přístupy k identitě v psychologii</i>	98
5.2.3	<i>Souvztažnost činného já a paměti</i>	76	Souhrn	98	
5.2.4	<i>Činné já a seberegulace</i>	76	Literatura	99	
5.3	Já jako objekt vlastní reflexe	76	7. Postoje, jejich utváření a změna	101	
5.3.1	<i>Sebesystém a další příbuzné konstrukty</i>	77	<i>Jozef Výrost</i>		
5.3.2	<i>Jáské reprezentace, vztahový rámec uvažování o já</i>	77	7.1 Základní vymezení a funkce postoje	101	
5.4	Kognitivní složka sebesystému – sebezpojetí	79	7.2 Stručný nárys vývoje oblasti výzkumu postojů	101	
5.4.1	<i>Obsahové charakteristiky sebezpojetí</i>	79	7.2.1 <i>První etapa výzkumu postojů v sociální psychologii (1918–1950)</i>	102	
5.4.2	<i>Hypotetický model obsahu sebezpojetí</i>	79	7.2.2 <i>Druhá etapa výzkumu postojů (1950–1970)</i>	103	
5.4.3	<i>Formativní parametry obsahu</i> . .	80	7.2.3 <i>Současná etapa rozvoje teorie a výzkumu postojů</i>	105	
5.5	Emocionální složka sebesystému – sebehodnocení a celkový vztah k sobě	81	7.3 Problém vnitřní struktury postoje a organizace postojů do soustav	107	
5.5.1	<i>Interpersonální kontext a obrana sebehodnocení</i>	82	7.4 Změna postojů	109	
5.5.2	<i>Globální sebehodnocení a vědomí vlastní hodnoty</i>	83	7.4.1 <i>Zdroj persvazivní informace</i> . . .	109	
5.6	Konativní složka sebesystému – seberegulace	83	7.4.2 <i>Obsah persvazivní informace</i> . .	110	
5.6.1	<i>Strategické sebe prezentace</i>	84	7.4.3 <i>Informační kanál</i>	110	
5.6.2	<i>Sebepotvrzující strategie</i>	84	7.4.4 <i>Faktory na straně příjemce</i>	110	
5.6.3	<i>Sebemonitorování</i>	84	7.4.5 <i>Cíl persvazivní komunikace</i> . . .	111	
5.6.4	<i>Osobní a společenské standardy a seberegulace</i>	84	7.4.6 <i>Proměnné vysvětlující proces změny postoje</i>	111	
Souhrn	85	7.4.7 <i>Úloha přesvědčení při změně postoje</i>	111		
Literatura	85	Souhrn	112		
		Literatura	112		
6. Identita v sociální psychologii	88	8. Sociální motivace	115		
<i>Viera Bačová</i>		<i>Jaromír Janoušek, Ivan Slaměník</i>			
6.1 Identita – definice, přístupy, zkoumání	88	8.1 Motivace jako psychický proces a jako psychická dispozice	115		
6.1.1 <i>Vymezení identity a jejich vývoj</i> . . .	88	8.2 Základní motivační faktory a jejich sociální povaha	117		
6.1.2 <i>Přístupy k vymezení identity</i>	89	8.3 Společenská determinace a společenské působení lidské motivace	119		
6.1.3 <i>Zkoumání identity v psychologii</i> . . .	91	8.3.1 <i>Výkonová motivace</i>	120		
6.2 Teorie a zkoumání identity v psychologických směrech	92	8.3.2 <i>Motiv společné činnosti</i>	121		
6.2.1 <i>Teorie ego identity</i>	92	8.3.3 <i>Teorie vnímaného sebeuplatnění</i>	122		
6.2.2 <i>Teorie identity v symbolickém interakcionismu</i>	93				

	<i>Souhrn</i>	123			
	<i>Literatura</i>	123			
9.	Problematika rodu v psychologii – sociální psychologie ženy a muže	125			
	<i>Viera Bačová</i>				
9.1	Tradiční přístupy ke zkoumání žen a mužů v psychologii	125			
	9.1.1 <i>Biologicko-fyziologický přístup</i> ..	125			
	9.1.2 <i>Sociální a kulturní přístup</i>	126			
	9.1.3 <i>Interakcionistické přístupy</i>	127			
9.2	Výsledky hlavního proudu psychologického zkoumání žen a mužů	127			
	9.2.1 <i>Zkoumání rozdílů mezi pohlavími</i>	128			
	9.2.2 <i>Zkoumání rodu jako osobní proměnné</i>	128			
	9.2.3 <i>Kritické hodnocení psychologického zkoumání žen a mužů</i>	129			
9.3	Psychologie rodu	131			
	9.3.1 <i>Rod jako sociální kategorie</i>	131			
	9.3.2 <i>Reflexe způsobů poznávání a zkoumání žen a mužů</i>	133			
	9.3.3 <i>Mocenské vztahy v problematice rodu</i>	134			
	<i>Souhrn</i>	135			
	<i>Literatura</i>	136			
 Část III. Jedinec v interakci					
10.	Sociální poznávání	140			
	<i>František Baumgartner</i>				
10.1	Specifika sociálního poznávání	140			
10.2	Meziosobní percepce	141			
	10.2.1 <i>Utváření dojmu o osobě – teoretické modely</i>	141			
	10.2.2 <i>Determinanty ovlivňující proces formování dojmu</i>	142			
10.3	Atribuční procesy	144			
	10.3.1 <i>Teorie odpovídajících závěrů</i> ..	144			
	10.3.2 <i>Kovariační teorie</i>	145			
	10.3.3 <i>Atribuční tendence</i>	146			
10.4	Sociální schémata: organizování dojmů	147			
	10.4.1 <i>Druhy schémat</i>	147			
	10.4.2 <i>Schémata a fungování paměti</i> ..	148			
	10.4.3 <i>Kognitivní zkratky (zjednodušení)</i>	149			
10.5	Pragmatika sociálního poznávání	149			
	<i>Souhrn</i>	150			
	<i>Literatura</i>	150			
11.	Sociální inteligence, sociální kompetence	154			
	<i>František Baumgartner, Olga Orosová, Jozef Výrost</i>				
11.1	Sociální inteligence	154			
	11.1.1 <i>Vývoj zkoumání sociální inteligence</i>	155			
	11.1.2 <i>Psychometrická versus osobnostní linie studia sociální inteligence</i>	155			
	11.1.3 <i>Sociální versus emoční inteligence</i>	156			
	11.1.4 <i>Měření sociální inteligence</i>	157			
11.2	Sociální kompetence	159			
	11.2.1 <i>Sociální kompetence jako konstrukt sociálních způsobilostí</i>	159			
	11.2.2 <i>Operacionální definování sociální kompetence a zdroje informací o sociální kompetenci</i>	160			
11.3	Psychologické studium moudrosti	161			
	<i>Souhrn</i>	163			
	<i>Literatura</i>	163			
12.	Sociální komunikace	167			
	<i>Jaromír Janoušek</i>				
12.1	Základní charakteristika sociální komunikace	167			
12.2	Komunikace verbální a neverbální, záměrná a nezáměrná	168			
12.3	Verbální komunikace	168			
12.4	Neverbální komunikace	170			
12.5	Parajazykové projevy	171			
12.6	Interpersonální komunikace	172			
12.7	Intrapersonální komunikace a vnitřní řeč	172			
12.8	Skupinová komunikace	173			
	<i>Souhrn</i>	175			
	<i>Literatura</i>	176			
13.	Osobní vztahy	178			
	<i>Jozef Výrost</i>				
13.1	Konstituování tématu osobní vztahy	178			
13.2	Problém vymezení předmětu zkoumání: interpersonální versus osobní vztahy	179			
13.3	Blížkost vztahu a možnosti jeho měření	181			

13.4	Ještě jednou o době trvání vztahů: úloha závazků.....	182	16.3	Kdy pomáháme	218
13.5	Fenomenologie intimity.....	184	16.3.1	Efekt přihlížejících.....	218
13.6	Faktorová analýza struktury vztahů	186	16.3.2	Rozptýlená odpovědnost	219
	<i>Souhrn</i>	186	16.3.3	Osobnostní determinanty	220
	<i>Literatura</i>	187	16.4	Komu pomáháme	222
14.	Afiliace, atraktivita, láska	189		<i>Souhrn</i>	223
	<i>Ivan Slaměník</i>			<i>Literatura</i>	223
14.1	Afiliace	189	17.	Sociální konflikty	226
14.1.1	<i>Fyzická blízkost</i>	190		<i>Miroslav Frankovský, Michal Kentoš</i>	
14.2	Atraktivita	191	17.1	Vymezení konfliktu	226
14.2.1	<i>Atraktivita fyzická a osobní</i> ...	191	17.2	Druhy sociálních konfliktů	227
14.2.2	<i>Teorie atraktivity</i>	193	17.2.1	<i>Dynamika sociálního konfliktu</i>	229
14.3	Láska	195	17.3	Řešení konfliktu	229
14.3.1	<i>Trojúhelníková teorie lásky</i> ...	196	17.3.1	<i>Autoritativní řešení konfliktních situací</i>	230
14.3.2	<i>Druhy lásky</i>	197	17.3.2	<i>Alternativní řešení konfliktních situací</i>	230
	<i>Souhrn</i>	199	17.3.3	<i>Intervence třetích stran</i>	231
	<i>Literatura</i>	199	17.3.4	<i>Vyjednávání</i>	233
15.	Agrese	202		<i>Souhrn</i>	234
	<i>Ladislav Lováš</i>			<i>Literatura</i>	235
15.1	Co je agrese	202	Část IV. Skupina		
15.1.1	<i>Agrese a příbuzné pojmy</i>	202	18.	Malé sociální skupiny	238
15.1.2	<i>Typy agrese</i>	203		<i>Ladislav Lováš</i>	
15.2	Teoretické přístupy k agresi	204	18.1	Základní pojmy	238
15.2.1	<i>Agrese jako instinkt</i>	204	18.2	Skupinová struktura a kompozice skupiny	239
15.2.2	<i>Frustrace a agrese</i>	204	18.2.1	<i>Kompozice skupiny</i>	239
15.2.3	<i>Kognitivní neoasociační teorie</i>	205	18.2.2	<i>Skupinová struktura</i>	239
15.2.4	<i>Sociální učení</i>	205	18.3	Typy skupin	241
15.2.5	<i>Teorie transferu excitace</i>	206	18.4	Vývojové procesy ve skupinách	242
15.2.6	<i>Integrativní pohled na agresi</i> ..	206	18.4.1	<i>Vývoj skupiny</i>	242
15.3	Příčiny a faktory agresivního chování	207	18.4.2	<i>Socializace jedince ve skupině</i> ..	243
15.3.1	<i>Situační faktory agrese</i>	207	18.5	Skupinový vliv	244
15.3.2	<i>Biologické faktory agrese</i>	207	18.5.1	<i>Sociální facilitace</i>	244
15.3.3	<i>Osobní faktory agrese</i>	208	18.5.2	<i>Sociální zahálení</i>	245
15.3.4	<i>Faktory ovlivňující inhibici agresivního chování</i>	209	18.5.3	<i>Skupinová polarizace</i>	246
15.3.5	<i>Faktory sociálního prostředí</i> ...	211	18.5.4	<i>Skupinářské myšlení (groupthink)</i>	247
	<i>Souhrn</i>	212		<i>Souhrn</i>	248
	<i>Literatura</i>	212		<i>Literatura</i>	248
16.	Prosociální chování	214	19.	Konformita	250
	<i>Ivan Slaměník, Jaromír Janoušek</i>			<i>Ivan Slaměník</i>	
16.1	Co je prosociální chování	214	19.1	Pojmové vymezení	250
16.2	Proč pomáháme	215	19.2	Klasické studie konformity	251
16.2.1	<i>Sociální výměna</i>	215	19.2.1	<i>Vysvětlení konformity</i>	252
16.2.2	<i>Sociální normy</i>	216			
16.2.3	<i>Empatie</i>	217			

19.2.2	Činitelé ovlivňující konformitu	254	1.6	Stručná charakteristika vybraných metod.	289
19.3	Vyhovění	255	1.6.1	Pozorování	289
19.3.1	Technika nohy ve dveřích	255	1.6.2	Rozhovor.	290
19.3.2	Technika dveří v tváři	256	1.6.3	Dotazníky a posuzovací stupnice.	290
19.3.3	Technika nížce nadhozeného míče.	257	1.6.4	Neobtěžující metody	290
19.3.4	Technika to není vše.	258	1.6.5	Experiment.	291
19.4	Poslušnost	258	1.6.6	Sociometrie.	292
	Souhrn	260	1.6.7	Kulturní a sociální sémiotika	292
	Literatura.	260	1.6.8	Analýza diskurzu.	293
20.	Makrosociální jevy a procesy.	262	1.6.9	Metody sociálních neurověd	294
	<i>Alena Zelová</i>		1.7	Nové trendy v metodologii.	294
20.1	Psychologie masových jevů	262		Souhrn	295
20.1.1	Terminologie, klasifikace	262		Literatura.	295
20.1.2	Teoretické koncepce	263	2.	Pozorování v sociální psychologii.	297
20.1.3	Laboratorní studie	264		<i>Jana Turzáková</i>	
20.1.4	Terénní studie.	265	2.1	Pozorování jako vědecká metoda	297
20.2	Psychologie etnicity.	266	2.2	Výběr předmětu pozorování	298
20.2.1	Mezietnické vztahy	266	2.3	Druhy pozorování	299
20.2.2	Etnicita a teorie sociální identity	268	2.3.1	Přímé pozorování.	299
	Souhrn	269	2.3.2	Nepřímé pozorování	301
	Literatura.	269	2.4	Zaznamenávání pozorování	302
21.	Mezikulturní psychologie	273	2.5	Analýza dat získaných pozorováním	303
	<i>Alena Zelová</i>		2.6	Validita a reliabilita výsledků pozorování	304
21.1	Kde se vzala a co je mezikulturní psychologie	273	2.7	Etické aspekty pozorování	305
21.2	Klíčový pojem kultura	274		Souhrn	305
21.3	Hledání kulturních specifik a univerzálií mezi kulturami	277		Literatura.	306
21.4	Když se kultury setkávají	278	3.	Experiment v sociální psychologii	307
21.5	Problémy a perspektivy mezikulturní psychologie	280		<i>Tomáš Sollár</i>	
	Souhrn	280	3.1	Hlavní znaky experimentálního výzkumu	307
	Literatura.	281	3.2	Nezávisle proměnné, klíčový nástroj experimentu	307
			3.3	Kontrola nežádoucích proměnných	308
			3.4	Měření závislých proměnných	310
			3.4.1	Určení nezávisle proměnných	311
			3.4.2	Kontrola nežádoucích proměnných	311
			3.4.3	Měření závislých proměnných.	311
			3.5	Validita experimentu.	312
			3.6	Experimentální plány.	312
			3.6.1	Mezisubjektové experimentální plány.	312
			3.6.2	Vnitrosubjektové experimentální plány.	314

ODDÍL B METODY SOCIÁLNÍ PSYCHOLOGIE

1.	Specifika metod sociální psychologie.	286
	<i>Tomáš Urbánek</i>	
1.1	Obecná témata nelze opominout	286
1.2	Zdroje zkreslení	287
1.3	Role teorie ve výzkumu	288
1.4	Úskalí operacionalizace	288
1.5	Kvalitativní, nebo kvantitativní přístup?	288

3.6.3	Faktoriální experimentální plány	315	7.	Psychodiagnostika v sociální psychologii . 352 <i>Mojmír Svoboda</i>	
3.7	Etika v sociálněpsychologickém výzkumu	315	7.1	Obecné poznámky	352
	<i>Souhrn</i>	<i>317</i>	7.2	Psychodiagnostika dospělých v sociální psychologii	354
	<i>Literatura</i>	<i>317</i>	7.2.1	<i>Projektivní metody</i>	<i>354</i>
4.	Dotazování v sociální psychologii	319	7.2.2	<i>Dotazníky</i>	<i>356</i>
	<i>Daniela Haubertová</i>		7.3	Metody pro děti a mladistvé	360
4.1	Vymezení metody	319		<i>Souhrn</i>	<i>363</i>
4.2	Forma dotazování	319		<i>Literatura</i>	<i>364</i>
4.3	Struktura dotazování	320	8.	Metody zkoumání malé sociální skupiny . 365 <i>Marek Dobeš</i>	
4.4	Ohniskové skupiny	323	8.1	Co a jak se zkoumá u malé sociální skupiny	365
4.5	Organizace, třídění a interpretace dat	324	8.2	Víceúrovňové modelování	366
4.6	Interpersonální proměnné	325	8.2.1	<i>Co to je?</i>	<i>366</i>
	<i>Souhrn</i>	<i>327</i>	8.2.2	<i>Jaké výhody to přináší?</i>	<i>366</i>
	<i>Literatura</i>	<i>327</i>	8.2.3	<i>Příklad víceúrovňového modelování</i>	<i>367</i>
5.	Analýza produktů v sociální psychologii . 329 <i>Katarína Baňasová, Ivan Slaměnik</i>		8.3	Modelování trajektorií	368
5.1	Východiska metod analýzy produktů	329	8.3.1	<i>Co to je?</i>	<i>368</i>
5.1.1	<i>Dokumenty, jejich charakter a možnosti klasifikace</i>	<i>329</i>	8.3.2	<i>Jaké výhody to přináší?</i>	<i>369</i>
5.2	Metody analýzy dokumentů	331	8.3.3	<i>Příklad modelování trajektorií</i>	<i>369</i>
5.2.1	<i>Obsahová analýza</i>	<i>331</i>	8.4	Analýza sociálních sítí	371
5.2.2	<i>Obsahová analýza a počítačové programy</i>	<i>336</i>	8.4.1	<i>Co to je?</i>	<i>371</i>
5.3	Analýza fyzických stop	338	8.4.2	<i>Jaké výhody to přináší?</i>	<i>372</i>
	<i>Souhrn</i>	<i>338</i>	8.4.3	<i>Příklad analýzy sociálních sítí</i>	<i>372</i>
	<i>Literatura</i>	<i>339</i>		<i>Souhrn</i>	<i>374</i>
6.	Měření postojů	341		<i>Literatura</i>	<i>374</i>
	<i>Tomáš Sollár</i>		9.	Metody mediální psychologie	376 <i>Lukas Blinka</i>
6.1	Historie měření postojů	341	9.1	Metodologické výzvy a specifika mediální psychologie	376
6.2	Přístupy k měření postojů	341	9.1.1	<i>Interdisciplinarita</i>	<i>376</i>
6.2.1	<i>Přímé pozorování</i>	<i>342</i>	9.1.2	<i>Teoretické vakuum</i>	<i>376</i>
6.2.2	<i>Přímé dotazování</i>	<i>342</i>	9.1.3	<i>Kvalita měřicích nástrojů</i>	<i>377</i>
6.2.3	<i>Nepřímé metody</i>	<i>342</i>	9.1.4	<i>Nízká velikost účinků</i>	<i>377</i>
6.3	Přehled nejznámějších metod škálování – postojové škály	343	9.2	Model zvýšené náchylnosti k mediálním účinkům	378
6.3.1	<i>Thurstonova škála (metoda stejně se jevících intervalů)</i>	<i>343</i>	9.2.1	<i>Použití a efekt média jsou v transakčním vztahu</i>	<i>378</i>
6.3.2	<i>Likertova škála – metoda sumovaných odhadů</i>	<i>345</i>	9.2.2	<i>Tři typy náchylnosti predikují použití média a zároveň moderují (zesilují či zeslabují) účinek média</i>	<i>378</i>
6.3.3	<i>Bogardusova škála sociální vzdálenosti</i>	<i>346</i>	9.2.3	<i>Efekt použití média je nepřímý, je mediovaný skrze kognitivní, emoční a fyziologické reakce</i>	<i>379</i>
6.3.4	<i>Guttmanův škálogram</i>	<i>347</i>			
6.3.5	<i>Sémantický diferenciál</i>	<i>348</i>			
	<i>Souhrn</i>	<i>351</i>			
	<i>Literatura</i>	<i>351</i>			

9.3	Typy výzkumných designů	380	12.2	Metody analýzy sociálních sítí	408
9.3.1	Obsahová analýza	380	12.2.1	Typy dat v analýze sociálních sítí	409
9.3.2	Průřezové korelační studie	381	12.2.2	Organizace dat v analýze sociálních sítí	410
9.3.3	Longitudinální studie	381	12.3	Strukturální charakteristiky (míry) sociální sítě	411
9.3.4	Experiment	382	12.4	Software určený k analýze sociálních sítí	414
9.3.5	Kvalitativní výzkum	383		Souhrn	414
	Souhrn	384		Literatura	415
	Literatura	384			
10.	Vznik sociální neurovědy a komplexní metodologie	387	13.	Možnosti využití databází mezinárodních sociálních průzkumů v sociální psychologii	416
	<i>Jana Plichtová, Lucia Pružinská</i>			<i>Jozef Výrost, Lucia Ištoňová</i>	
10.1	Konstituování sociální neurovědy	387	13.1	Historie sociálních průzkumů	416
10.1.1	Historie – překážky víceúrovňového integrovaného studia lidského chování	387	13.1.1	Éra invence (1930–1960)	417
10.1.2	Současnost – program sociální neurovědy	388	13.1.2	Éra expanze (1960–1990)	417
10.1.3	Základní teze a epistemologická východiska	389	13.1.3	Éra „ekologických“ a „designových“ dat	418
10.1.4	Teorie o specifčnosti lidské sociálnosti	390	13.2	Mezinárodní sociální průzkumy	419
10.2	Základní otázky a typy výzkumných plánů	391	13.2.1	První etapa	419
10.3	Kritické výhrady vůči sociální neurovědě	393	13.2.2	Druhá etapa	419
10.4	Význam sociální neurovědy pro sociální psychologii	393	13.2.3	Třetí etapa	420
	Souhrn	394	13.3	Příklady využití dat mezinárodních výzkumů v sociální psychologii	421
	Literatura	395	13.3.1	Databáze Evropského průzkumu pracovních podmínek	421
11.	Metody sociální neurovědy	397	13.3.2	Databáze Evropské sociální sondy	422
	<i>Lucia Pružinská, Jana Plichtová</i>		13.3.3	Databáze Evropského průzkumu kvality života	423
11.1	Metody mapování struktury a funkcí mozku	397	13.4	Výhody, nevýhody a omezení práce s daty sociálních průzkumů	423
11.1.1	Metoda funkční magnetické rezonance	397	13.4.1	Výhody	423
11.1.2	Elektroencefalografie a evokované potenciály	398	13.4.2	Nevýhody a omezení	424
11.1.3	Metoda studia lézí	399		Souhrn	425
11.2	Periferní psychofyziologické metody	399		Literatura	425
11.3	Metody sociální psychologie	400	14.	Analýza a zpracování dat v sociálních vědách	427
11.4	Interpretace výsledků neuropsychologických studií	401		<i>Tomáš Sollár</i>	
11.5	Ekologická validita sociální neurovědy	403	14.1	Analýza dat v kontextu realizace výzkumu	427
	Souhrn	403	14.2	Úrovně měření proměnných	428
	Literatura	404	14.2.1	Nominální úroveň měření	428
12.	Analýza sociálních sítí	407	14.2.2	Ordinální úroveň měření	429
	<i>Radka Petrvalská</i>		14.2.3	Kardinální úroveň měření	429
12.1	Historie analýzy sociálních sítí	407	14.3	Metody zpracování kvantitativních dat	430

14.3.1	Metody statistické deskripce . . .	430
14.3.2	Metody statistické inference . . .	434
14.3.3	Metody věcné významnosti . . .	436
14.4	Vícerozměrné metody analýzy dat . . .	437
14.5	Počítačový rozměr analýzy dat	438
	Souhrn	438
	Literatura	439

ODDÍL C

APLIKACE SOCIÁLNÍ PSYCHOLOGIE

Část I.

Východiska a zdroje aplikované sociální psychologie

1.	Rozvoj aplikované sociální psychologie. . .	444
	<i>Jozef Výrost, Ivan Slaměnik, Eva Sollárová</i>	
1.1	Sociální psychologie od svého vzniku byla akademická i praktická disciplína	444
1.2	Sociální psychologie v období krize . . .	447
1.3	Současná aplikovaná sociální psychologie	448
	<i>Souhrn</i>	<i>450</i>
	<i>Literatura</i>	<i>451</i>
2.	Tvorba a hodnocení intervencí	453
	<i>Eva Sollárová</i>	
2.1	Definování a charakteristika intervencí	453
2.2	Proces tvorby, implementace a hodnocení intervencí	453
	2.2.1 <i>Krok 1: Identifikace problému . . .</i>	<i>454</i>
	2.2.2 <i>Krok 2: Návrh řešení</i>	<i>454</i>
	2.2.3 <i>Krok 3: Stanovení cílů a tvorba intervence.</i>	<i>454</i>
	2.2.4 <i>Krok 4: Implementace intervence</i>	<i>455</i>
	2.2.5 <i>Krok 5: Hodnocení intervence. . .</i>	<i>455</i>
2.3	Demonstrace kroků tvorby, implementování a hodnocení v konkrétní programové intervenci . .	456
	2.3.1 <i>Krok 1: Identifikace problému. . .</i>	<i>456</i>
	2.3.2 <i>Krok 2: Navrhované řešení</i>	<i>456</i>
	2.3.3 <i>Krok 3: Stanovení cílů a tvorba intervence</i>	<i>457</i>
	2.3.4 <i>Krok 4: Implementace intervence.</i>	<i>457</i>
	2.3.5 <i>Krok 5: Hodnocení intervence. . .</i>	<i>458</i>

2.4	Intervence zaměřené na sociální dovednosti a sociální kompetenci . . .	458
2.4.1	<i>Metodologické otázky tvorby a implementace tréninků sociálních dovedností</i>	<i>459</i>
2.4.2	<i>Hodnocení efektivnosti univerzální preventivní intervence ve školním kontextu</i>	<i>460</i>
	<i>Souhrn</i>	<i>461</i>
	<i>Literatura.</i>	<i>462</i>

3. Sociálněpsychologický výcvik 464

	<i>Eva Sollárová</i>	
3.1	Hlavní přístupy	464
	3.1.1 <i>Lewinová tradice</i>	<i>464</i>
	3.1.2 <i>Rogersová tradice</i>	<i>466</i>
	3.1.3 <i>Interakčně orientovaná tradice.</i>	<i>468</i>
3.2	Výzkum procesu a účinnosti zážitkových skupin a sociálně- psychologického výcviku	470
	3.2.1 <i>Účinnost zážitkových skupin . . .</i>	<i>470</i>
	3.2.2 <i>Proces v zážitkových skupinách a sociálněpsychologickém výcviku</i>	<i>471</i>
	3.2.3 <i>Výzkum účinnosti sociálněpsychologického výcviku ve vzdělávání pomáhajících profesionálů a manažerů.</i>	<i>472</i>
	<i>Souhrn</i>	<i>473</i>
	<i>Literatura.</i>	<i>473</i>

Část II.

Člověk a sociální instituce

4.	Člověk v rodině	476
	<i>Daniela Husovská</i>	
4.1	Psychologie rodiny a její definování . . .	476
4.2	Rodina v historické perspektivě a v současnosti	477
4.3	Teoretické přístupy k rodině	479
	4.3.1 <i>Ekologická teorie rodiny</i>	<i>480</i>
	4.3.2 <i>Vývojová teorie rodiny</i>	<i>480</i>
	4.3.3 <i>Sociálně-kognitivně- -behaviorální teorie rodiny</i>	<i>480</i>
	4.3.4 <i>Teorie rodinné komunikace.</i>	<i>480</i>
4.4	Výzkum v psychologii rodiny.	481
	4.4.1 <i>Spokojené versus nespokojené manželství</i>	<i>481</i>
	4.4.2 <i>Normativní změny v rodinách</i>	<i>482</i>
	4.4.3 <i>Model rodiny</i>	<i>482</i>
4.5	Výzvy do budoucnosti	484

	Souhrn	485			
	Literatura	485			
5.	Člověk a vzdělávání.	488			
	<i>Ol'ga Orosová</i>				
5.1	Teoretické perspektivy zkoumání interpersonálních vztahů ve vzdělávání.	488			
	5.1.1 <i>Dynamická systémová teorie ..</i>	488			
	5.1.2 <i>Teorie vztahové vazby</i>	489			
	5.1.3 <i>Self-determinační teorie</i>	490			
5.2	Interpersonální faktory školní úspěšnosti	491			
	5.2.1 <i>Očekávání učitelů a školní úspěšnost žáků</i>	492			
5.3	Vrstevnícké vztahy a školní úspěšnost	494			
	5.3.1 <i>Vrstevníky zprostředkované učení</i>	495			
5.4	Intrapersonální faktory a vztahy mezi jedinci školního systému a školní úspěšnost žáků	495			
	5.4.1 <i>Sebepojetí</i>	496			
	5.4.2 <i>Sebeúcta a postoje</i>	496			
	5.4.3 <i>Osobnostní faktory, motivace ..</i>	496			
	Souhrn	496			
	Literatura	497			
6.	Člověk v pracovní organizaci	501			
	<i>Denisa Fedáková</i>				
6.1	Socializace zaměstnance v organizaci	501			
	6.1.1 <i>Formy socializace jako přístup organizace</i>	502			
6.2	Pohled do minulosti: sociální aspekty pracovního prostředí.	503			
6.3	Pracovní vztahy zaměstnance v organizaci	503			
	6.3.1 <i>Vztah mezi zaměstnancem a kolegy (spolupracovníky)</i>	504			
	6.3.2 <i>Vztah mezi zaměstnancem a podřízenými (zaměstnanec jako nadřízený)</i>	504			
	6.3.3 <i>Vztah mezi zaměstnancem a nadřízeným (zaměstnanec jako podřízený)</i>	505			
	6.3.4 <i>Vztah mezi zaměstnancem a pracovní skupinou.</i>	506			
	6.3.5 <i>Vztah mezi zaměstnancem a organizací</i>	506			
			6.3.6 <i>Zaměstnanec jako součást pracovního týmu: tradiční versus virtuální pracovní tým ..</i>	508	
6.4	Výzvy do budoucnosti	508			
	Souhrn	509			
	Literatura	509			
7.	Člověk a spotřebitelské chování	512			
	<i>Margita Mesárošová</i>				
7.1	Jak se chápe spotřebitelské chování. . .	512			
7.2	Historický vývoj psychologie spotřebitele jako vědecké disciplíny ..	512			
	7.2.1 <i>Průkopnické období psychologie spotřebitele: 1895–1930</i>	513			
	7.2.2 <i>Období rozvoje metodologie a rozšiřování oblastí zkoumání: 1930–1945</i>	513			
	7.2.3 <i>Období po druhé světové válce ..</i>	514			
	7.2.4 <i>Vznik psychologie spotřebitele jako samostatné psychologické disciplíny: rok 1961</i>	514			
	7.2.5 <i>Psychologie spotřebitele jako vědecká disciplína současnosti ..</i>	514			
7.3	Psychologické přístupy vysvětlující spotřebitelské chování.	515			
7.4	Specifické teorie a modely objasňující spotřebitelské chování.	516			
7.5	Faktory působící na spotřebitele	518			
	7.5.1 <i>Vyvolání pozornosti a zájmu o produkt</i>	519			
	7.5.2 <i>Získání znalostí o produktu ..</i>	519			
	7.5.3 <i>Zapamatování a vybavování znalostí o produktu</i>	519			
	7.5.4 <i>Aktivace znalostí o produktu ..</i>	520			
7.6	Nová témata ve výzkumu	520			
	7.6.1 <i>Působení značkových komunit na spotřebitelské chování.</i>	520			
	7.6.2 <i>Zelené spotřebitelské chování ..</i>	520			
	Souhrn	520			
	Literatura	521			
8.	Člověk při uplatňování práva	524			
	<i>Ladislav Lováš</i>				
8.1	Sociální normy	524			
	8.1.1 <i>Sociální normy z perspektivy jedince a koncept normativních přesvědčení</i>	524			
	8.1.2 <i>Jak se vysvětluje vliv sociálních norem na jedince</i>	526			

8.2	Sociální spravedlnost	528			
8.2.1	Začátek výzkumu sociální spravedlnosti v sociální psychologii	529			
8.2.2	Oblasti výzkumu spravedlnosti v sociální psychologii	530			
8.2.3	Výzkum spravedlnosti související s uplatňováním práva	531			
	<i>Souhrn</i>	532			
	<i>Literatura</i>	532			
9.	Člověk a politika	535			
	<i>Josef Lukas</i>				
9.1	Vymezení a stručná historie politické psychologie	535			
9.2	Hlavní přístupy a směry zkoumání v politické psychologii	536			
9.3	Politická psychologie na mikroúrovni	537			
9.3.1	Osobnost a politické chování	537			
9.3.2	Emoce a politické chování	537			
9.3.3	Politická socializace, formování politické identity	538			
9.4	Politická psychologie na makroúrovni	539			
9.4.1	Politické ideologie, hodnoty	539			
9.4.2	Politická komunikace, formování dojmů o politicích, volební chování	540			
9.4.3	Meziskupinové vztahy, mezinárodní vztahy	541			
9.5	Nové přístupy a trendy v politické psychologii	541			
	<i>Souhrn</i>	542			
	<i>Literatura</i>	542			
10.	Člověk, sekty a nová náboženská hnutí	546			
	<i>Zdeněk Vojtíšek</i>				
10.1	Základní pojmy	546			
10.2	Otázka vlivu příslušnosti k novému náboženskému hnutí na osobnost	547			
10.3	Pokles napětí, konflikty a násilí	549			
10.4	Otázka konverze do nových náboženských hnutí	550			
10.5	Otázka moci duchovního vůdce a jeho charismatu	551			
10.6	Otázka milenialismu a mileniálního zklamání	553			
10.7	Možnosti intervence	553			
10.8	Budoucí výzkum	555			
	<i>Souhrn</i>	555			
	<i>Literatura</i>	556			
11.	Člověk a komunity	557			
	<i>Júlia Halamová</i>				
11.1	Historie a současnost komunitní psychologie	557			
11.2	Vymezení pojmů	558			
11.2.1	Vymezení pojmu psychologický zážitek komunity	559			
11.3	Komunity a sociální změna	559			
11.3.1	Strategie komunitní změny	560			
11.3.2	Model změny v komunitě	561			
	<i>Souhrn</i>	567			
	<i>Literatura</i>	567			
12.	Člověk a digitální komunikace	569			
	<i>David Šmahel, Martina Šmahelová</i>				
12.1	Charakteristiky digitální komunikace	569			
12.2	Kontext digitální komunikace	570			
12.3	Anonymita, sebeodhalování a disinhibice	571			
12.4	Textová komunikace	573			
12.5	Používání emotikonů	574			
12.6	Teorie digitální komunikace	574			
12.6.1	Teorie sociální přítomnosti	575			
12.6.2	Teorie bohatosti médií	575			
12.6.3	Perspektiva sociálního vlivu	575			
12.6.4	Teorie zpracování sociálních informací	576			
12.6.5	Hyperpersonální komunikace	576			
12.6.6	SIDE model	577			
12.6.7	Teorie sériového používání komunikačních technologií	577			
	<i>Souhrn</i>	577			
	<i>Literatura</i>	578			
13.	Člověk v interkulturní komunikaci	580			
	<i>Iveta Jeleňová</i>				
13.1	Krátce z historie	580			
13.2	Základní charakteristika interkulturní komunikace	580			
13.3	Verbální interkulturní komunikace	581			
13.4	Neverbální interkulturní komunikace	583			
13.5	Interkulturní komunikace v pracovním kontextu	585			
13.6	Interkulturní komunikační kompetentnost	586			
	<i>Souhrn</i>	587			
	<i>Literatura</i>	588			